

ALEKSANDER FUDAŁA

Gradacja brudnicy mniszki w północno-wschodniej Polsce w latach 1977 - 1980 *

Po roku 1964, w którym zwalczano strzygonię choinówkę — *Panolis flammea* (Schiff.) na ponad 12 000 ha w tym rejonie kraju, do 1975 roku prawie nie było zagrożenia ze strony szkodników pierwotnych. Dopiero jesienne poszukiwania w latach 1975 - 1977 wykazały skokowy wzrost zagrożenia przez takie szkodniki, jak boreczniki, strzygonia choinówka, barczatka sosnówka i poproch cetyniak. Loty brudnicy mniszki (*Lymantria monacha* L.) zaobserwowano w 1975 r. W 1976 r. zagrożone zostało około 50 ha w Nadleśnictwie Gniewkowo OZLP Toruń oraz 50 ha w Nadleśnictwie Nidzica OZLP Olsztyn.

W 1977 r. na podstawie materiału (gąsienice brudnicy mniszki) przysłanego przez nadleśnictwa przyjęto istnienie zagrożenia o stopniu słabym (9400 ha, w 26 nadleśnictwach). Ponadto, podczas ścinki drzew na płachty, obserwowano licznie występujące gąsienice brudnicy mniszki, co także wzięto pod uwagę przy określeniu zagrożenia. Zagrożenie terenu przez brudnicę w 1977 r. w poszczególnych OZLP przedstawiało się następująco: Białystok — 2200 ha w 5 nadleśnictwach, Olsztyn — 700 ha w 5 nadleśnictwach, Toruń — 6500 ha w 16 nadleśnictwach. Licznie występujące gąsienice w 1977 r. oraz zauważalne loty w 1975 i 1976 r. zmusiły ZOL w Gdańsku do wszczęcia alarmu. Niczym nie uzasadniony optymizm służby terenowej doprowadził do samouspokojenia. Z terenu napływały marginesowe dane, bardzo spłycone, a przecież lot brudnicy mniszki miał dać odpowiedź, w jakim stopniu szkodnik zagraża drzewostanom. Z literatury wynika, że olbrzymie gradacje mniszki powtarzają się co 30 lat. Ostatnia gradacja miała miejsce w latach 1947 - 1952. Z dokumentów wynika, że szkodnik ten występował wówczas na dużym obszarze, o czym świadczy pismo z dnia 7 II 1948 r., w którym Ministerstwo Leśnictwa, Departament Zagospodarowania La-

* Referat wygłoszony na XXXVII Zjeździe Polskiego Towarzystwa Entomologicznego w Krakowie (22 - 23 IX 1980 r.).

sów informuje Dyрекcyję Lasów Państwowych w Białymstoku, że „wobec nieprzewycięzonych trudności technicznych, akcja chemicznego zwalczania mniszki przy użyciu samolotów ograniczy się w bieżącym roku tylko do zagrożonych drzewostanów Dyrekcyj Lasów Państwowych Okręgu Łódzkiego i Śląskiego”. W efekcie niezwalczania brudnicy mniszki, w latach 1948/1949 w OZLP Olsztyn wycięto 990 000 posuszu.

Na podstawie niekompletnych danych z lotu brudnicy mniszki w 1977 r., 202 ha na terenie OZLP Toruń były objęte zagrożeniem o stopniu słabym. Z innych danych OZLP wynikało, że w 1978 r. zagrożenia nie ma.

Wszyscy zbagatelizowaliśmy szkodnika, jakim była i jest brudnica mniszka. W 1978 r. przygotowano się do zwalczania strzygoni choinówki, boreczników, barczatki, pomijając brudnicę mniszkę. Zespół Ochrony Lasu w Gdańsku, charakteryzując powierzchnię zagrożoną przez szkodniki pierwotne, sygnalizował, że brudnica mniszka o wzmożonym występowaniu jest zauważalna wszędzie i nie może być zlekceważona w 1978 r.

W 1978 r. zwalczano szkodniki pierwotne na powierzchni 32 907 ha, w tym: strzygonię choinówkę na 13 297 ha, boreczniki na 3082 ha, barczatkę sosnowkę na 190 ha. Pierwszym szkodnikiem była jednak brudnica mniszka, którą zwalczano na powierzchni 16 328 ha (OZLP Olsztyn — 503 ha, w 2 nadleśnictwach; OZLP Toruń — 15 825 ha, w 15 nadleśnictwach). Tak duża powierzchnia zmuszała ZOL w Gdańsku do szukania odpowiedzi, jaki popełniono błąd w ustalaniu powierzchni zagrożonej w 1978 r.

Wspaniale opracowane przez doc. dra Edmunda Śliwę liczby zagrożeniowe dopasowano do źle sporządzonych przez administrację danych z obserwacji lotu brudnicy mniszki. Okazało się, że w 1978 r. było zagrożonych 21 600 ha w 29 nadleśnictwach, w tym: OZLP Białystok — 1800 ha, w 15 nadleśnictwach, OZLP Olsztyn — 2675 ha, w 9 nadleśnictwach, OZLP Toruń — 17 125 ha, w 5 nadleśnictwach.

W 1979 r. była zagrożona powierzchnia 176 480 ha, w 51 nadleśnictwach (Białystok — 17 505 ha, w 9 nadleśnictwach, Olsztyn — 18 475 ha, w 20 nadleśnictwach, Toruń — 140 500 ha, w 22 nadleśnictwach). Zwalczanie odbyło się na 109 421 ha w 35 nadleśnictwach (OZLP — Białystok — 5324 ha, w 6 nadleśnictwach, Olsztyn — 19 097 ha, w 12 nadleśnictwach, Toruń — 85 000 ha, w 17 nadleśnictwach). Kłopoty, jakie przechodziły Zakłady Chemiczne w Jaworznie poważnie zaciężyły na zwalczaniu brudnicy mniszki w 1979 r. Korony drzew zostały uratowane, ale gradacja trwała nadal.

W 1979 r. motyle brudnicy mniszki podczas rójki obserwowano na stacjach kolejowych, stacjach CPN, na biało lub żółto tynkowanych

domach w Toruniu, Krynicy Morskiej, na drzewach przydrożnych i słupach telefonicznych, a nawet w restauracjach (w Świeciu). Sytuacja stawała się groźna, bowiem brudnica mniszka wystąpiła na ogromnym obszarze i wymagała takiego środka chemicznego, który byłby skuteczny. Naczelny Zarząd Lasów Państwowych w Warszawie, oceniając sytuację jako groźną, zwrócił się do Prezydium Rządu o pomoc, co zostało uwzględnione i dlatego akcja zwalczania brudnicy mniszki w 1980 r. była bardzo prężna i skuteczna.

W 1980 r. brudnica mniszka wystąpiła w północno-wschodnich rejonach kraju na powierzchni 214 225 ha (OZLP — Białystok — 16 475 ha, w 14 nadleśnictwach, Olsztyn — 32 730 ha, w 27 nadleśnictwach, Toruń — 165 020 ha, w 28 nadleśnictwach). W 1980 r. dokonano zabiegów w drzewostanach na powierzchni 204 000 ha (OZLP — Białystok — 8000 ha, w 6 nadleśnictwach, Olsztyn — 31 000 ha, w 19 nadleśnictwach, Toruń — 165 000 ha, w 22 nadleśnictwach). Niektóre OZLP, pomimo prognozy Zespołu Ochrony Lasu w Gdańsku, zamówiły mniej środków chemicznych niż było to potrzebne.

Obroną ręką wyszedł OZLP Olsztyn, który zamówił tyle środków, że mógł jeszcze, na pewnych partiach drzewostanów, gdzie była mała skuteczność, ponowić opryskiwanie.

Z obserwacji wynika, że gradacja brudnicy mniszki trwa nadal i jeżeli czynniki biotyczne lub abiotyczne (np. ulewne deszcze itd.) nam nie pomogą, szkodnik ten będzie musiał być zwalczany w 1981 r., lecz już na mniejszej powierzchni. Laboratoryjny wylęg motyli brudnicy mniszki z poczwerek wykazuje, że 60% stanowią samice, natomiast 90% motyli ma barwę ciemną — te dwa czynniki wskazują (m.in.), że gradacja brudnicy mniszki nie załamała się i trwa nadal.

Zespół Ochrony Lasu
ul. Rogaczewskiego 9/19, 80 - 804 Gdańsk